

Олег ЄГРЕШІЙ, Ігор РАЙКІВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ У МІЖВОЄННІЙ ГАЛИЧИНІ У ВИСВІТЛЕННІ МИРОСЛАВИ ДЯДЮК: НОВЕ БАЧЕННЯ

Мирослава Дядюк. “Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині. Між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю”. – Львів : Астролябія, 2011. – 368 с.

Монографія кандидата історичних наук, завідувача відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки (ЛННБ) ім. В. Стефаника НАН України Мирослави Дядюк, випускниці Івано-Франківського державного педінституту (нині – Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника) “Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю”, що нещодавно вийшла друком у львівському видавництві “Астролябія”, висвітлює актуальну й малодосліджену проблему у вітчизняній історіографії. У фокусі дослідження опинилося організаційне становлення українського жіночого руху в Галичині та його задіяність у суспільно-політичні процеси міжвоєнного періоду у ХХ ст., зокрема, діяльність товариства “Союз українок” “на шляху ресоціалізації – зміни гендерних стереотипів” у тогочасних історичних реаліях (с.4). Нові перспективи для дослідження жіночого руху відкриваються з упровадженням в історичний дискурс гендерної історії – спеціальної історичної дисципліни, яка вивчає історію жінок, чоловіків, взаємин між статями й, що найголовніше, взаємозв’язок і вплив усіх цих процесів на загальну картину історичного розвитку людства. Застосування гендеру як категорії аналізу дозволяє розкрити історичне минуле в його багатогранності, з’ясувати, що гендерні відносини так само важливі, як і всі інші типи людських стосунків.

Можна погодитися з твердженням відомої української громадсько-культурної діячки, історика Марти Богачевської-Хом’як у передмові до рецензованої книжки, що М. Дядюк запропонувала “новий рівень осмислення історії рідної країни зсередини, “з нутра”, і тим самим віддзеркалює глибинне розуміння проблематики” (с.5). Авторка у своїй монографії відійшла від усталеної в сучасній академічній історіографії суто наукової термінології змісту роботи. Про це, зокрема, свідчать окремі назви розділів її монографічного видання: “Досвід війни і жінка”, “Український жіночий рух між «ізмами»”, назви підрозділів: “Війна і жінка”, “Ольга Басараб-Левицька: жінка-шпигун”, “Крізь призму статі” та ін. Таке бачення дозволяє авторці, на наш погляд, залучити ширше читацьке коло до прочитання монографії, уже, так би мовити, аргіорі зацікавити самою постановкою проблеми. Книжка складається з восьми розділів, у яких розкрито в проблемно-хронологічному плані різноманітні аспекти дослідження, включаючи не лише багатогранну діяльність жіночих організацій у Галичині, їх ідейне спрямування, місце й роль у суспільстві, а й українську репрезентацію в міжнародному жіночому русі. Хронологічно видання охоплює період від участі жіноцтва у визвольних змаганнях періоду Першої світової війни 1914–1918 рр. до початку Другої світової війни в 1939 р.

У книжці міститься велика кількість удадо підібраних авторкою малюнків, карикатур, шаржів (усього понад 70 позицій у “переліку ілюстрацій”), почерпнутих з українських періодичних видань міжвоєнного періоду. Це поза всяким сумнівом надало можливість глибше, “з середини” передати дух епохи, ментальність тогочасних діячів, збагатило інформацію про розвиток галицько-українського суспільства. Унаслідок громіздкої й деталізованої роботи з періодикою вдалося залучити досі не відомі подробиці з життя не тільки, власне, українського жіноцтва, а й усього населення краю. Чого варті лише публіцистичні назви окремих статей з журналів того часу: “Вакаційні пляни наших послів”, “Ненагороджені костюми на останній маскараді”, “Машерують за тамбором”, “Обливаний понеділок”, “Три туристики”, “Княгиня Ольга і ... Рудницька”, “Жіноче гетто”, “Худоба!”, “Ексгумація” та ін.

Основою для написання монографії М. Дядюк послужило широке коло першоджерел. Крім періодичної преси (як українських видань – “Вперед”, “Батьківщина”, “Жінка”, “Діло”, “Громадянка”, “Світ українки”, “Громадський голос”, “Тризуб”, “Новий час” тощо, так і поль-

ських, зокрема, “Monitor polski”, “Wiadomości ukraińskie”), цінну інформацію почерпнуто з мемуарної літератури. Важливе значення для дослідження мають спогади відомих громадсько-політичних діячок М.Рудницької, О.Дучимінської, О.Степанів, О.Кисілевської, І.Вільде та ін. У роботі використано також збірники документів і матеріалів, твори активних представниць жіночого руху Н.Кобринської, О.Теліги та ін., джерела особового походження, передусім епістолярну спадщину. Висновки М.Дядюк базуються на ґрунтовному опрацюванні історіографії з досліджуваної проблеми, що була проаналізована в першому розділі “Стан наукової розробки та джерельна база дослідження”. Зокрема, авторкою залучено монографічні видання вітчизняних і зарубіжних, переважно польських, авторів, науково-довідкову літературу, автореферати дисертаційних досліджень. Імпонує міждисциплінарний характер рецензованої монографії, у якій, поряд з історичними, використано наукові й науково-публіцистичні праці з інших галузей суспільних наук, у тому числі соціологів К.Мілет і В.Агєєвої, літератора С.Павличко, роботи С.Гелея й С.Рутара з політології, окремі дослідження з педагогіки та філософії.

Особливо цінними є неопубліковані матеріали, опрацьовані авторкою в п’яти архівах: крім названого відділу рукописів ЛННБ ім. В.Стефаніка, також у Державному архіві Львівської області, Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ) у м. Київ, Центральному державному історичному архіві України у м. Львів (ЦДІАЛ України) і Державному архіві в Перемишлі (Республіка Польща). Серед використаних архівних джерел – персональні фонди Михайла Возняка (ЛННБ ім. В.Стефаніка), Софії Русової (ЦДАВОВУ), Володимира Старосольського, Володимира Охримовича, митрополита Андрея Шептицького, Осипа Назарука (ЦДІАЛ України) та ін. Крім того, опрацьовано архівні матеріали, що зберігаються у фондах українських культурно-освітніх, політичних і релігійних організацій – Греко-католицької митрополичої консисторії, Наукового товариства ім. Шевченка, Українського жіночого товариства “Союз українок” у м. Львів, політичних партій, Українське національно-демократичне об’єднання, Сельроб, української парламентської репрезентації в польському сеймі й сенаті, редакцій львівських газет “Нова зоря” і “Діло” тощо.

Залучення різнопланового матеріалу дозволило авторці зробити аргументований висновок, що “в екстремальних умовах воєнного періоду 1914–1919 рр. безпосередня участь жінок у військових формуваннях, їхній посильний внесок у виробництво, промисловість спричинилися до формування серед українського населення Галичини нового типу жінки, яка заявила про свою значущість усупереч багатовіковим уявленням, а набутий у цей важкий час досвід став кроком на шляху ліквідації нерівноправності жінок у повоєнну добу. [...] Маючи подібні з чоловіками настанови щодо національних проблем, володіючи правом голосу, учасники організованого жіночого руху фактично протиставилися традиційним поглядам на своє обмежене суспільне призначення” (с.317). Однак слід мати на увазі, що фемінізм міжвоєнного періоду й нинішньої доби – це не одне й те саме. Адже нині – зовсім інший суспільний клімат, ментальність людей, змінюються звичаї, повсякденність, урешті, і суспільні цінності зазнали певної еволюції. Отже, емансипована жінка 1920–1930-х рр. і сьогодення – далеко не тотожні поняття.

Ознайомлюючись із монографією М.Дядюк, упадає у вічі, що авторка дотримувалася принципу історизму, намагалася якомога точніше відобразити тогочасні відносини, не осучаснювати й тим більше “не прикрашати” дійсність. Як нам видається, вона свідомо залишила деякі галицизми, що в її інтерпретації отримали нове звучання, водночас вживає архаїзми, тобто слова, що нині вийшли з ужитку. Такий підхід дозволяє чіткіше уявити історичну епоху, конкретну людину з притаманним їй внутрішнім світом, взаєминами, стилем життя, цінностями тощо. Авторка не відходить від наукової концептуальності, монографія включає ґрунтовні висновки, узагальнення, для обґрунтування своїх думок використано велику кількість цитат, покликів на наукові видання вітчизняних і зарубіжних авторів тощо. Поєднання публіцистичності, якоюсь мірою навіть есеїстики із глибокою науковістю надало роботі особливого звучання, несхожості на більшість “стереотипних” монографічних видань, значно наблизило монографію до читачів, а не лише до відносно обмеженого кола науковців, істориків. М.Дядюк спромоглася доступно й популярно розкрити важливу наукову проблему, що не знайшла належного висвітлення в історіографії.

Окремо хотілося б звернути увагу на “антропоцентричність” монографії М.Дядюк. У дусі новітніх тенденцій в історичній науці авторка розкриває досліджувану тему через висвітлення постатей конкретних осіб, відомих діячок жіночого руху (Олени Степанів, Ольги Басараб-Левицької, Софії Галечко та ін.). Вона подає біографію не просто громадської чи просвітницької діячки в Галичині, а передусім жінки, людини. М.Дядюк вдалося максимально наблизити своїх героїнь до пересічного читача, мабуть, жінку (нехай навіть в історичному плані) може найкраще зрозуміти насамперед жінка, у нашому випадку – авторка книги. В умовах дегуманізації нинішньої доби антропоцентричні пошуки дослідниці видаються актуальними як у суто науковому, так і в соціальному значенні. М.Дядюк увела до наукового обігу чимало невідомих або маловідомих епізодів про життя тогочасних діячів, частину з них повернула із забуття. У монографії нерідко згадуються прізвища малознаних людей, імена, роки та місця народження, здавалося б, “непримітних” осіб. Авторка внесла свою посильну лепту в розвиток мікроісторії як окремого напрямку історичної науки, що останнім часом набуває популярності в Україні, виявила інтерес до “малої людини”. Особливого колориту рецензованої монографії додають віршовані рядки, узяті з тогочасних періодичних видань.

Захоплення авторкою соціальною історією аж ніяк не означає, що вона ігнорує політичне життя регіону. Аналіз тексту монографії переконує в тому, що вона належним чином відобразила суспільно-політичну ситуацію в регіоні досліджуваного періоду, зокрема, специфіку польсько-українських відносин, партійно-політичне, громадсько-культурне й релігійно-церковне життя краю тощо. Власне, жіночий рух у Галичині розглядається в чіткому суспільно-політичному контексті, у відповідній часовій канві. У монографії М.Дядюк міститься чимало маловідомих фактів про парламентські вибори в Польщі 1922 р., Український жіночий конгрес 1934 р., консолідаційні процеси галицько-українського суспільства кінця 30-х рр., “пресове розуміння” 1938 р., українську репрезентацію в міжнародному жіночому русі та ін. Авторський стиль, що, на перший погляд, характеризується певною публіцистичністю викладу, з іншого боку, робить монографію значно цікавішою. Праця читається досить легко, “ненав’язливо”, відносна “простота” сприйняття вдало поєднується з глибокою науковістю.

Таким чином, авторські висновки про те, що “міжвоєнні роки принесли жінкам можливість участі в різних ділянках життя, раніше доступних винятково чоловікам”; “у Галичині почалася адаптація до нового становища самих жінок і “звикання” до цього більш широких кіл громадськості”; “упродовж 1921–1939 рр. український жіночий рух у реаліях II Речі Посполитої продемонстрував високий рівень самоорганізації, сформував чітку триступеневу структуру – товариство “Союз українок” із центром у Львові, повітові філії в містах і гуртки в селах”; “у програмних документах найбільш впливових політичних партій було зафіксовано рівноправність жінки в усіх ділянках суспільного життя” та ін. (с.317–320) видаються цілком обґрунтованими, такими, що представляють вагому наукову й суспільну цінність. Рецензоване видання буде цікавим для фахівців гуманітарних дисциплін, а також для всіх, кого цікавить історичне минуле Галичини в контексті загальноукраїнської історії, зокрема, розвиток українського жіночого руху. Тож радимо із цікавістю прочитати книжку М.Дядюк, що, за влучним висловом М.Богачевської-Хом’як, “проткала вже не білу, а яскраву нитку історії жіночих організацій в Україні” (с.6), а її авторці побажати нових творчих успіхів.